

Werk

Titel: A dictionary project in Yakutsk

Autor: Monastyrev , Vladimir

Ort: Wiesbaden

Jahr: 1999

PURL: https://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?666048797_0003 | LOG_0019

Kontakt/Contact

Digizeitschriften e.V.
SUB Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen

✉ info@digizeitschriften.de

A dictionary project in Yakutsk

Vladimir Monastyrev

Monastyrev, Vladimir 1999. A dictionary project in Yakutsk. *Turkic Languages* 3, 121-124.

Linguists at the Institute for Language, Literature and History of the Academy of Sciences of the Sakha Republic are currently devising a multi-volume, bilingual (Yakut-Russian) academic explanatory dictionary of the Yakut literary language. The project is being directed by Professor P. A. Slepcev. In order to show clearly the correct usage of every word, each entry will be accompanied by examples from classic Yakut literature and Yakut folk literature.

The dictionary aims to reinforce and secure the official status of the Yakut language. Additionally it should form an important basis for Yakut and Turkic linguistics and foster future development of these fields.

Vladimir Monastyrev, Academy of Sciences – Sakha, Institute of Language, Literature and History, Petrovskogo ul. 1, 677891 Yakutsk, Russian Federation.

Саха литературнай тыла билинни кэмнэ саха тыллаах барыта биирдик туттар, тыл ордук тупсаҕай, үрдүкү форматынан буолар. Саха тылынан да, суругунан да, литературнай тыла олус бигэ, баай тирэхтээх. Е. И. Убрятова этэринэн саха норуотун тылынан уус уран айымньытын (фольклорун) тыла – олус үчүгэйдик чочуллубут тылынан туттуллар литературнай тыл (Убрятова Е. И. Исследования по синтаксису якутского языка. 2 часть. Сложное предложение. Новосибирск. Наука, 1976). Онтон саха литературатын классиктарын (А. Е. Кулаковскай, А. И. Софронов, Н. Д. Неустроев, П. А. Ойуунускай), норуот суруйааччыларын (Эллэй, Амма Аччыгыйа, Суорун Омоллоон, Күннүк Уурастыырап уо.д.а.) айымньылара саха суругунан литературнай тылын чулуу холобурдарынан буолаллар. Саха сэһэннэрэ уонна остуоруйалара, таабырыннара уонна чабырҕахтара, ырыалара уонна тойуктара, өһүн хоһоонноро уонна тылын номохторо үрдүк уус уран күүстээхтэр.

Онтон саха олонхото аан дойду норуоттарын бастыг эпическай айымныларыгар киирсэр.

20-30 сылларга саха тыла олус күүскэ сайдан, государственнай тыл сүрүн өрүттэрин ылан иһэн, хомойуох иһин кэлинги кэмнэргэ салгыы сайдыбакка, аналын ситэри толорбокко, кэхтэр турукка киирбитэ. Ол эрэри төһө да көйгөтүлүннэр, олус бигэ тирэхтээх саха тыла санга кэм санга тыынынан литературнай тыл быһыы-тынан салгыы сайдар.

Билигин саха тыла Саха республикатыгар нуучча тылын сэргэ государственнай статустанна. Бу үрдүк аналын саха тыла билинги сайдыылаах тыллар таһымнарыгар тийдэбинэ эрэ ситэри толорор кыахтаах. Онон саха тылын үөрэхтээхтэрин иннигэр литературнай тылы салгыы күүскэ сайыннаран, түргэнник үүннэри сорууга турар. Онуоха литературнай тыл нуормаларын тупсаран онгоруон, национальнай тыл культуратын уонна эстетикатын үүннэри уһулуччу суолталаахтар (Саха тылын быһаарыылаах кылгас тылдьыта, 1994).

Саха литературнай тыла олус баай. Ону таба туһанан туттуу, сөпкө туһаныы бу сахалар норуот быһыытынан төһө сайдыылаахтарын, инники кэскиллэрэ төһө чөл туруктаабын көрдөрөр. Хомойуох иһин биһиги тылбыт лексикатыгар тыл литературнай нуормалара толорутук кыайан сайда, олобура иликтэр. Онон көмө буолар, саха тылын лексическай баайын төһө кыалларынан толорутук хабар, биир турукка киллэрэр, тыл литературнай нуормаларын көрдөрөр сыаллаах, маннайгы Улахан быһаарыылаах тылдьыт Саха Сирин наукаларын Академиятын Тылга, литератураҕа уонна историяҕа институтун тылга салаатыгар профессор П. А. Слепцов салайыытынан онгоһулла сылдьар.

Тылдьыты онгорууга сүрүн төрүт быһыытынан 60-с сыллартан саҕаланан билингнэ диэри байытылла турар тылдьыт академическай картотека (3 мөлүйүөн курдук цитатнай карточкалаах) туттуллар, ону таһынан картотекаҕа киирбэтэх сахалыы араас көрүнгнээх литература, сахалыы терминнэрдээх научнай, научнай-популярнай үлэлэр.

Тылдьыкка норуот уус-уран литератураҕа, публицистикаҕа, бэчээккэ уонна кэпсэтиигэ бүттүүн биирдик туттар тыллара, саха тылын тылы үөскэтэр ньымаларынан үөскээбит санга тыллар, сомоҕо тыллар, термин суолталаах холобуу тыллар төһө хомуллу-

буттарынан бүүс бүтүннүү киирэллэр, ону таһынан нормативность принцибиттэн туораабакка туран, эргэрбит лексика эмиэ хабыллар.

Былаан быһыытынан тылдыт уонча туомнаах буолара сабадаланар, биир туом барыллаан 80-90 бэчээтинэй лиис холобурдаах. Киэн научнай эйгэбэ тахсарын хааччыйар наадатыгар тылы быһаары икки тылынан – сахалыы уонна нууччалыы бэриллэр. Нууччалыы быһаары сүрүннээн эргэрбит уонна соччо чуокайа суох суолталаах тыллары чуолкайдааһынга көмөлөөх буолуоҕа.

Маннайгы туомга улахан киирии тыл, тылдыт онгоһуллуутун, туһаныллыгытын быраабылалара, кылгатыылар, литература испииһэгэ, кэнники туомга сыһаарыы быһыытынан тылы үөскэтэр, уларытар сыһаарыылар испиһэктэрэ кииритэхтэрэ. Тылдыкка хас биирдии быһаарыллар тыл суолтатын дьээнкэрдэр сыалтан тылы туттуу бастың холобурдара бэриллэллэр. Бастатан, саха литературатын классиктарын, народнай суруйааччыларын, норуокка киэнник биллибит, биһирэммит тыл маастардарын айымньыларыттан цитаталар киэнник туһаныллар. Ону таһынан, тылдыт синхроннай нормативноһун күүһүрдэр наадатыгар, билинни кэмнэ тахсар айымньыларга уонна эдэр көлүөнэ суруйааччылар айымньыларыгар эмиэ улахан болҕомто ууруллар.

Маны таһынан, төһө кыалларынан, тыллар төрүт олохторунан атын тыллартан параллеллар, тэҥнэбиллэр бэриллэллэр. Маннык үлэ саха тылын государственнай статуһун бигэ тирэбинэн буоларын таһынан, бүтүн тюркологияга туһата саарбахтаммат.

Онон үлэ суолтатын өйдөөн, профессор П. А. Слепцов көбүлээһининэн, тыл, литература, история институтун тылга үөрэхтээхтэрэ тылдыты тоҕоостоох кэмин аһарбакка, 2000 сылга диэри рукописнай вариантын бүтэрэр сыаллаах, төһө да үп-харчы суоҕуттан сотору кэминэн бэчээттэнэн тахсара биллибэтэр, туруулаһан үлэли сылдьаллар.

Бу үлэбэ профессордар П. А. Слепцов, Е. И. Коркина, Г. В. Попов, П. А. Афанасьев курдук тюркология эйгэтигэр биллэр учуонайдар үлэлииллэрэ тылдыт суолтатын өссө үрдэтэр.

Маннык улахан тылдыт сибилигин кыайан бэчээттэнэн тахса охсубатынан сибээстээн уонна ааҕааччыларга сибилигин наадатын өйдөөн, ол көрдөбүлгэ көмөлөһөр туһугар 1994 сыллаахха профессор П. С. Афанасьев редакциятынан Саха Тылын быһаарылаах кылгас тылдыта сахалыы тылынан тахсан Саха республи-

ликатыгар киэн биһирэбили ылла. Тылдыкка литературнай лексика ааҕааччы өйүн үчүгэйдик көбүлүүр өттө, ол эбэтэр ордук ис хоһоонноох тыллар көрдөрүлүннүлэр.